

УДК 821.161.3.09

АДЛЮСТРАВАННЕ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ САМАСВЯДОМАСЦІ АСОБЫ Ў РАМАНЕ Я. БРЫЛЯ «ПТУШКІ І ГНЁЗДЫ»

В.А. ГЕМБИЦКАЯ-БОРТНИК
(Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт)
v.hembitskaya@psu.by

Разглядаецца мастацкае адлюстраванне нацыянальнай самасвядомасці асобы ў аўтабіяграфічным рамане Янкі Брыля «Птушкі і гнёзды». Адзначаецца, што нацыянальны аспект самавызначэння моцна закранае пачуццёва-эмацыянальную сферу галоўнага героя Алеся Руневіча, што ўказвае на важнасць гэтага складніка ва ўяўленнях яго пра сябе. Я. Брыль выяўляе ў творы, што працэс станаўлення нацыянальнай самасвядомасці асобы мяжуе з фарміраваннем навагі да іншых нацый і нават да інтэрнацыянальных поглядаў. У падкрэсліваецца, што ў рамане нацыянальная самасвядомасць у беларусаў выкрышталізоўваецца праз агульныя элементы культуры, такія як любоў да роднага слова, фальклору, беларускай літаратуры; адчуванне прыналежнасці да пэўнай тэрыторыі, да чаго дадаецца імкненне мець сваю дзяржаўнасць і афіцыйнае прызнанне; адчуванне нацыянальнага адзінства, салідарнасці.

Ключавыя словы: Янка Брыль, «Птушкі і гнёзды», нацыянальная самаідэнтыфікацыя асобы, інтэрнацыянальныя погляды, родная мова, дзяржаўнасць, нацыянальнае адзінства, салідарнасць, тыповы характар беларуса.

Уводзіны. Частая змена палітычных рэжымаў на Радзіме, а таксама складаныя міжнацыянальныя адносіны ва ўмовах міжваеннага перыяду і Другой сусветнай вайны сталі элементамі асабістага досведу Я. Брыля. Гэтым жыццёвым вопытам абумоўлена асаблівая акцэнтацыя праблем, звязаных з нацыянальнай самаідэнтыфікацыяй, адлюстраваных у рамане «Птушкі і гнёзды» (1942–1944 і 1962–1964 гг.). Л.М. Гусева ў дысертацыі «Янка Брыль – мастак» [1] сцвярджае, што ў 1942–1944 гг. (што супадае з пачаткам працы над раманам «Птушкі і гнёзды») пісьменнік пачынае авалодваць псіхалагічным апавяданнем, якое можна абмаляваць як лірычны і эмацыянальны маналог героя [1, с. 7]. У кнізе Ю.М. Канэ «Як паветра і хлеб» [2] указаны раманы разглядаецца ў больш шырокім кантэксце даследавання творчасці і жыцця Я. Брыля. У. Калеснік канцэтруецца на аналізе ў рамане фашызму як сістэмы этычных антыкаштоўнасцяў і сацыяльна-палітычнай сістэмы, накіраванай на стандартызацыю чалавека і пераўтварэнне яго ў мешчаніна, у якім ужываюцца адначасова раб і дэспат [3, с. 194–228]. В.М. Стральцова ў артыкуле «Іван Антонавіч Брыль (да 85-годдзя з дня нараджэння)» [4] падкрэслівае, што пісьменнік упершыню ў беларускай літаратуры асэнсоўвае Другую сусветную вайну як з’яву не столькі гістарычную, колькі маральна-этычную. В. Нікіфарова ў артыкуле «З адлегласці часу» [5] звяртае ўвагу на аспекты мастацкай формы твора «Птушкі і гнёзды» і закранутыя ўпершыню ў беларускай літаратуры тэмы псіхалогіі шараговага немца і «хатняга фашызму». Даследчыца таксама ўзгадвае, што Я. Брыль развівае ў рамане тэмы нацыянальнай самасвядомасці беларуса. Тэму нацыянальнага характару беларуса ў аповесцях Янкі Брыля ўзнімае У.А. Навумовіч [6]. Абазначаная ж намі тэма нацыянальнай самасвядомасці асобы ў рамане Я. Брыля «Птушкі і гнёзды» не станаўлася прадметам спецыяльнага даследавання.

Асноўная частка. Лірыка-філасофскі раман «Птушкі і гнёзды» паказвае дзяцінства, юнацтва і маладосць галоўнага героя, якому давялося спазнаць вайну. А шлях з маленства да маладосці адзначаецца актыўнымі духоўнымі пошукамі, імкненнем да самапазнання. Раман глыбока інтымны, бо напісаны ад першай асобы ў форме плыні свядомасці. Таму і адлюстраванне нацыянальнай самасвядомасці адбываецца праз прызму бачання і асэнсавання свету галоўным героем Алесем Руневічам. Твор з’яўляецца аўтабіяграфічным. Сам пісьменнік з самых першых дзён Другой сусветнай вайны змагаўся пад Гдыняй у якасці кулямётчыка, трапіў у палон, у 1941 годзе здолеў уцячы на Радзіму, дзе працягнуў змаганне ў партызанскім атрадзе. Гэткія ж выпрабаванні выпадаюць на долю і галоўнага героя рамана.

Алесь Руневіч не сябе адчувае польскім салдатам, называе сябе проста «беларусам у форме польскага салдата» [7, с. 65]. У тэксце рамана аўтарыяльны апавядальнік адзначае, па-першае, што і большасць беларусаў, мабілізаваных у польскае войска, таксама не адчувалі сябе польскімі салдатамі, па-другое, знаходзіць гэтаму наступнае тлумачэнне: «Гэта было натуральна для тых, каго звышчалавекі – нахштальт Пінгвіна, вышэйшыя і ніжэйшыя па рангу, нават і некаторыя з радавых – не лічылі сваімі, раўнапраўнымі людзьмі. Шавіністычны дух пілсудчыны, традыцыйная шляхецка-каталіцкая пагарда да «хамаў» і «схізматыкаў», што на дадатак яшчэ і «заражаны камунізмам» [7, с. 65–66].

Галоўны герой з болем і крыўдай узгадвае, як на прызыве польскі пісар «чуочы адно, а пішучы другое, як і належала згодна вышэйшых планаў пабудовы адзінай і магутнай каталіцкай Польшчы» у дакументах запісаў яго, «як прасцячка», «тутэйшым», нягледзячы на тое, што Руневіч назваў сябе беларусам, а «родную мову яго адзначыў не менш ідыёцікам казённым акрэсленым – «па-прастэму», зноў жа не звяртаючы ўвагі на тое, што Алесь роднай мовай пазначыў беларускую [7, с. 180]. Пазней украінцы перапісалі палонных і, калі дазналіся, што Алесь нарадзіўся ў Адэсе, то ледзьве не запісалі яго ўкраінцам Олэсем, але галоўны герой цвёрда сказаў: «Я беларус... І вы пішыце так, як ёсць» [7, с. 180]. Увогуле, нацыянальны аспект самавызначэння моцна закранае пачуццёва-эмацыянальную сферу галоўнага героя, што ўказвае на тое, што гэта з'яўляецца важным складнікам ва ўяўленнях яго пра сябе. Шчырае здзіўленне баўэра, які пачуў Алесеву нацыянальнасць «Weissrusse», – «А што – гэта таксама народ?» – Руневіч сустрэў «з даўно знаёмай прыкрасцю і крыўдай за сваю Беларусь» [7, с. 73].

З вуснаў у вусны перадавалі беларусы ў палоне гісторыю пра тое, што капітан Таўрыга, калі падымаў у атаку сваіх салдат, закрычаў «Крэсовяцы, за мною!», вылучаючы іх як-нік сярод палякаў. Пачуўшы пра гэты выпадак ад знаёмых, Алесь Руневіч і ўзрадаваўся, і з прыкрасцю адзначыў, што «нават геройскі афіцэр, можа, і дэмакрат у душы, не назваў беларусаў іх сапраўдным імем» [7, с. 67], і ўзгадаў пра насамрэч, па яго меркаванні, «раскошны выпадак», апісаны ў апавяданні Г. Сянкевіча «Бартак-пераможца», дзе «прусакі гналі палякаў на французай пад трубныя гукі гімна «Ешчэ Польска...»» [7, с. 67].

Працэс станаўлення нацыянальнай самасвядомасці асобы мяжуе з фарміраваннем павагі да іншых нацый і нават да касмапалітычных поглядаў. Руневіч, чалавек, што прынцыпова супраць усялякай вайны, напрыклад, адзначае, што «біліся мы, няхай сабе «крэсовяцы», не толькі за тую часовую, санацыйную Польшчу, якая была нам мачахай, але і за Польшчу вечную – за народ, за яго жыццё, на якое абрынуўся вораг не проста дзяржаў, але народаў» [7, с. 67]. Калі знясіленых уцекачоў з палону, галоўнага героя і яго таварыша Уладзіка Бутрыма, корміць немка, Алесь наведваюць наступныя думкі: што свет – гэта адзін дом, «ввялізны дом, у якім ніяк не можа пакуль што дайсці да ладу чалавечая сям'я», «усё гэта дзікае глупства – векавая, узаемная нянавісць народаў» [7, с. 132]; Уладзік Бутрым адзначае, што «Людзі, браток, усюды людзі...» [7, с. 120]. Я. Брыль падкрэслівае, што нацыянальная ідэнтыфікацыя асобы з'яўляецца парасткам індывідуальнай свабоды, таму павінна фарміравацца паралельна з павагай да асабістых свабод іншых. Таму любасць да роднага, свайго, беларускага ў Руневіча не перарастае ў ксенафобію ці шавіністычныя погляды, наадварот, ён востра адчувае бяду фашысцкай звышчалавечнасці і небяспечнасць такіх настрояў, як у польскай прыказцы «як свят святам не бэндзе немец палякові братэм» [7, с. 132].

Нацыянальная самасвядомасць беларусаў у творы выкрышталізуюцца праз:

1. *Агульныя элементы культуры, такія як любоў да роднага слова, фальклору, беларускай літаратуры.* Актыўная жыццёвая пазіцыя галоўнага героя выяўляецца ў імкненні не проста распаўсюдзіць, але і ўзбагаціць беларускую культуру (ён ладзіць спектаклі на беларускай мове для землякоў, пачынае пісаць апавяданні). Руневіч з болем перажывае забароны спектакляў на беларускай мове ў Польшчы. З выключнай пашанай беларусы ставяцца да старэйшага таварыша – паэта Сяргея Крушыны, што таксама апынуўся ў нямецкім палоне і згуртаваў вакол сябе землякоў. Насамрэч, любоў да мовы пранізвае ўвесь тэкст рамана («і самай раскошнай кветкай з натоўпу ляціць проста ў хлопцава сэрца роднае беларускае слова: – Арал, Руневіч! Маладзец, Алесь!» [7, с. 17]; «а паміж гэтымі дзвюма стыхіямі, польскай і рускай, была яшчэ адна сіла, якая таксама рабіла сваё. Маміны казкі, расказы ды песні на прасніцы або за шытвом, мова і песні, якія ён чуў навокал, якія па-асабліваму моцна і хораша спалучаліся з усім, што акружала Алесь, знайшлі свой выраз, жылі і ў школьнай чытанцы, і ў кнігах на роднай мове» [7, с. 155]; «Многа пісьмаў, паштовак... І на лагерных бланках, пасланых палоннымі дахаты, і ў простых канвертах, на простых паштоўках... Не простых, а савецкіх – з гербам, маркай, з паштовым штэмпелем на беларускай мове, асабліва... ну, небывала, непаўторна любай побач з чужымі, нявольніцкімі літарамі ды лічбамі адраса...» [7, с. 202]). Дарэчы, у апавяданні «Шумела мора» – першым ў нізцы апавяданняў «Ты мой найлепшы друг» (1941–1951), прысвечаных тэме пачатку Другой сусветнай вайны (дзе таксама апісваецца ўдзел беларусаў у германска-польскай вайне і жыццё ў палоне) – трапляецца граматычнае параўнанне, у якім выяўляецца ўся любасць да роднага слова, пачутага ўдалечыні ад родных мясцін: «Там цяпер Петрык Любка, ад ціхай вячэрняй гаворкі якога дзіўна пахла нашым беларускім сенам» [8, с. 70].

2. *Адчуванне прыналежнасці да пэўнай тэрыторыі, да якога дадаецца імкненне мець сваю дзяржаўнасць і афіцыйнае прызнанне.* У тэксце рамана «Птушкі і гнёзды» найвялічым шчасцем для Руневіча было дазнацца пра тое, што «яны – бяздомнікі і пасынкi ў чужой дзяржаве – зноў далучыліся да савецкай Радзімы!.. Яны? Недабітыя «крэсавякі», нямецкія нявольнікі? Трохі, вядома, не так. Вольнымі сталі іх сямейнікі, землякі, іх далёкая, шматпакутная Заходняя Беларусь» [7, с. 68]. Варта адзначыць, што ўжо ў аўтабіяграфічнай аповесці «Муштук і папка», напісанай у 1990 годзе, калі пісьменнік займеў магчымасць працаваць без дыктату з боку афіцыйнай савецкай ідэалогіі, акрэсліваецца іншая сітуацыя. У гэты час на савецкай радзіме закатавалі яго старэйшага брата, ды і самога пісьменніка як былога ваенапалоннага збіраліся адправіць у ГУЛАГ: «Дарэчы, улетку сорок першага, калі прыйшла акупацыя, у пакі-

нутым сельсавеце нашы знаёмыя бачылі спісы людзей, якіх не справіліся вывезці на ўсход. Там – з-за мяне – значылася і наша сям’я і яшчэ дзве сям’і, у тым ліку і ўдовай бяднячкі Турчыхі з дзецьмі, два старэйшыя сыны якое таксама былі з польскага войска ў палоне» [9, с. 137]. Дарэчы, Я. Брыль у эсе «Прызнаюся» з горыччу піша, што раман «Птушкі і гнёзды» даваўся яму «нялёгка», бо тэкст зведаў шматлікія рэдактарскія праўкі. Пісьменнік зазначае, што яго «бярэ самота... не толькі ад успаміну пра цяжасці вымушаных «дапрацовак», але і пра страты, якія панесены, якія трэба было б, наколькі мага, вярнуць, паправіць» [10, с. 231].

Духоўная павязь чалавека з Радзімай акцэнтавана ў тэксце рамана «Птушкі і гнёзды» і выносіцца ў сімвалічную і метафарычную назву твора. У. Калеснік у кнізе «Янка Брыль: Нарыс жыцця і творчасці» і Г. Шупенька ў прадмове да рамана ўзгадваюць, што гэты вобраз-сімвал старадаўні і сустракаецца ў Ф. Скарыны [3, с. 198], [11, с. 8]. Так, змест назвы рамана Я. Брыля раскрываецца ў тэксце прадмовы Ф. Скарыны да кнігі Бібліі «Юдзіф»: «понеже от приречения звери, ходящие в пустыни, знают ямы своя; птицы. летающие по воздуху, ведают гнезда своя; рыбы, плывающие по морю и в реках, чувствуют выры своя; пчелы и тым подобная боронят ульев своих, – тако ж и люди, игде зродилися и ускармлиены суть по бозе, к тому месту великую ласку имають» [12, с. 45].

С. Андраюк у эсе «Думаючы пра вечнае, бачыць штодзённае» канстатуе, што вобраз Радзімы ў рамане «Птушкі і гнёзды» з’яўляецца «сюжэтна-кампазіцыйным і ідэйным цэнтрам» [13].

3. *Адчуванне адзінства, салідарнасці.* Самавызначэнне асобы выбудоўваецца на фундаменце бінарнай апазіцыі «сваё-чужое», потым ўжо адбываецца пераход ад асабіста індывідуальнага да трансцэндэнтальнага. У творы адлюстроўваецца, што беларусы ў палоне трымаюцца беларусаў, палякі – палякаў, французы – французаў і гэтак далей. Прадстаўнікі другіх нацыянальнасцей успрымаюцца як нешта цэласнае: сыны Альбіёна – гордыя [7, с. 18]; галандцы – крыўдна нетрывушчыя і непрызвычайныя да цяжкай працы [7, с. 18]; бельгійцы – мужныя [7, с. 18]; французы ў палоне падаліся ўсім надзвычай забарахоленымі («самі гаспадары «непераможнай лініі Мажыно» ішлі некаторыя настолькі забарахолена, што нейкі грэнадзёр – малы, пузаценькі, акадэмічна важны, з чамаданам – вёў за сабой на повадзе карміцельку-казу, – ветэранаў прарвала пагардлівым смехам і словамі... нават пра здраду: «Дасядзеліся, блядуны!...» [7, с. 18]), называюць французаў не вельмі прыгожа (праз стэрэатып вылучаючы іх любоў да жанчын). Людзі ў палоне ганарыліся сваім паходжаннем, разумелі, што ў такім стракатым натоўпе па іх паводзінах будучы судзіць увесь іх народ, паказальнай з’яўляецца бойка двух харватаў, адлюстраваная на старонках рамана, асабліва тое, што да іх падбег трэці, які крычаў «здаецца, ажно з прыплачам: «Тут французы, тут рускія, ты разумееш? Тут сві народы! Ах, срамота, срамота!...» [7, с. 220].

У апазіцыі свой-чужой «чужымі» для галоўнага героя і яго сяброў аказваюцца і так званыя «землячкі», такія як Бязмен з-пад Наваградка, Карнач, Чарэнь і іншыя. Маркерамі чужасці з’яўляецца дрэннае валоданне беларускай мовай («па-польску, па-дзяржаўнаму ён гаварыў куды спраўней» [7, с. 183]), няведанне беларускай літаратуры («...ён пра Купалу чуў, відаць, толькі здалёк, а ты..» [7, с. 184]); пераход на бок ворагаў-нацыстаў. «Землячкамі», «укладаючы ў гэтае слова свой іранічны, горкі сэнс» [7, с. 225], Андрэй Мазалёк называў беларусаў, якія прагульвалі ўвесь заробак у карты, моцна пілі, вялі разбэшчаны лад жыцця («Мазалёк застаўся амаль зусім адзін са сваёй цвярозасцю, акуратнай вопраткай і пасцеллю, са свёй гордай, непрымірымай культурнасцю і з прыкрым болем за землякоў» [7, с. 227]).

Але, як нядзвіа, у гэтай апазіцыі свой-чужы да «сваіх» прымыкаюць проста добрыя людзі, незалежна ад паходжання. Аlesь узгадвае, што «чуў такое дома, у Пасынках ці ў наваколлі, калі хто-небудзь хваліў добрага чалавека. «Скажы ты, вось і паляк (або яўрэй ці татарын), а ўсё роўна як наш (або свой), беларус...» І ў гэтай вонкавай наіўнасці была схавана спрадвечная мудрасць. Націск тут клаўся на словы «наш» або «свій», і сэнс іх быў блізкі працоўнаму чалавеку» [7, с. 120].

Чужое асэнсоўваецца і перажываецца па-сапраўднаму, толькі калі прайшло праз люстэрка свайго: Руневіч, напрыклад, са здзіўленнем і (галоўнае!) сорамам адзначае, што «пакуль яны [нацысты] не пайшлі на Саветы, дык я не разумеў як след пакуты другіх людзей, другіх народаў» [7, с. 289].

Па драбніцы ў тэксце рамана збіраецца і тыповы характар беларуса: цягавіты, смелы, вельмі сціплы («Народ цягавіты і смелы, яны не агіналіся і на вайне – пакуль стаяліся, стаялі добра, не горш, а то і лепш за другіх палякаў» [7, с. 66]; «І многа іх, беларусаў, было ў батальёне, і ўцякаць ім не было куды. Іх цягавітасць і смеласць бачыў капітан Таўрыга, і сам, казалі, з-пад Вільні...» [7, с. 66]; «беларуская, брагачка, сціпласць, што вось яшчэ раз, у новым выглядзе, перахлествае са станоўчага ў недахоп» [7, с. 335].

Вывад. Складаныя міжнацыянальныя адносіны ва ўмовах міжваеннага перыяду і Другой сусветнай вайны, частая змена палітычных рэжымаў, што спазнаў у маладосці ўрадзенец Заходняй Беларусі Я. Брыль, абумовілі асаблівую ўвагу да праблемы нацыянальнай самаідэнтыфікацыі ў аўтабіяграфічным рамане «Птушкі і гнёзды». Нацыянальны аспект самавызначэння моцна закранае пачуццёва-эмацыянальную сферу галоўнага героя Аlesя Руневіча, што ўказвае на тое, што гэты аспект з’яўляецца важным складнікам ва ўяўленнях яго пра сябе. Як выяўляецца ў творы, працэс станаўлення нацыянальнай самасвядомасці асобы мяжуе з фарміраваннем павагі да іншых нацый і нават да інтэр-

нацыянальных поглядаў. Так, у тэксце рамана «Птушкі і гнёзды» адзначаецца, што большасць беларусаў, мабілізаваных у польскае войска, не адчувалі сябе польскімі салдатамі, але змагаліся «за Польшчу вечную – за народ, за яго жыццё». Письменнік падкрэслівае, што нацыянальная ідэнтыфікацыя асобы з’яўляецца парасткам індыўдуальнай свабоды, таму павінна фарміравацца паралельна з павагай да індыўдуальных свабод іншых, шавіністычнасць і ксенафобія для Я. Брыля рэзка непрымальныя.

Нацыянальная самасвядомасць беларусаў у рамане выкрышталізоўваецца праз агульныя элементы культуры, такія як любоў да роднага слова, фальклору, беларускай літаратуры; адчуванне прыналежнасці да пэўнай тэрыторыі, да якога дадаецца імкненне мець сваю дзяржаўнасць і афіцыйнае прызнанне, духоўная павязь чалавека з Радзімай выносіцца нават назву рамана «Птушкі і гнёзды»; адчуванне нацыянальнага адзінства, салідарнасці. Самаідэнтыфікацыя выбудоўваецца на фундаменце восевай апазіцыі «сваё-чужое». Так сталася, што у апазіцыі «свой-чужой» «чужымі» для галоўнага героя і яго сяброў аказваюцца і так званыя «землячкі», маркерамі чужасці якіх з’яўляецца дрэннае валоданне беларускай мовай, няведанне беларускай літаратуры; разбэшчаны лад жыцця, у якім няма самапавагі і адказнасці за свой народ; пераход на бок ворагаў-нацыстаў. Паступова ў тэксце рамана збіраецца і тыповы характар беларуса: цягавіты, смелы, вельмі сціплы. Падкрэсліваецца, што сціпласць – хутчэй недахоп беларусаў.

ЛІТАРАТУРА

1. Нікіфарава, В. З адлегласці часу (творчы вопыт Янкі Брыля – раманіста) / В. Нікіфарава // Польшча. – 1997. – № (820). – С. 241–263.
2. Стральцова, В. М. Иван Антонович Брыль (да 85-годдзя з дня нараджэння) / В. М. Стральцова // Весці НАН Беларусі. Сер. гуманітарных навук. – 2002. – № 3. – С. 123–124.
3. Канэ, Ю. М. Як паветра і хлеб / Ю. М. Канэ. – Мінск : Маст. літ., 1988. – 318 с.
4. Гусева, Л. Н. Янка Брыль – художник : автореф. дис. ... канд. філ. наук / Л. Н. Гусева ; Академия наук Белорусской ССР, Ин-т литературы им. Я. Купалы. – Минск, 1966. – 19 с.
5. Навумовіч, У. А. Нацыянальны характар беларуса ў апавесцях Янкі Брыля / У. А. Навумовіч // Весн. Беларускага дзярж. ун-та. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. – 2006. – № 2. – С. 68–72.
6. Калеснік, У. Янка Брыль: Нарыс жыцця і творчасці: для сярэд. і ст. шк. узросту / У. Калеснік. – Мінск : Нар. асвета, 1990. – 256 с.
7. Брыль, Я. Птушкі і гнёзды: кніга адной маладосці : раман. / Я. Брыль ; прадм. Г. Шупенькі. – Мінск : Маст. літ., 1989. – 352 с.
8. Брыль, Я. Шумела мора / Я. Брыль // Збор твораў : у 5 т. / Я. Брыль. – Мінск : Маст. літ., 1979. – Т. 1. Апавяданні 1937–1975. – С. 70–77.
9. Брыль, Я. Муштук і папка / Я. Брыль // Муштук і папка : апавяданні, мініяцюры, маленька сага / Я. Брыль ; прадм. Дз. Бугаёва. – Мінск : Маст. літ., 2007. – С. 124–169.
10. Брыль, Я. Прызнаюся / Я. Брыль // Пішу як жыву : апавесць, апавяданні, мініяцюры, эсэ / Я. Брыль. – Мінск : Маст. літ., 1994. – С. 355–361.
11. Шупенька, Г. За ўсё даражэй нам Радзіма / Г. Шупенька // Птушкі і гнёзды: кніга адной маладосці : раман / Я. Брыль ; прадм. Г. Шупенькі. – Мінск : Маст. літ., 1989. – С. 3–10.
12. Андраюк, С. Думаючы пра вечнае, бачыць штодзённае [Электронны рэсурс] / С. Андраюк // Беларуская палічка. – Рэжым доступу: http://knihi.com/Sierafim_Andrajuk/Dumajucu_pra_viecznaje_bacys_stodzionnaje.html. – Дата доступу: 24.12.2015.
13. Скарына, Ф. Предслова доктора Франціска Скорины с Полоцка в книги Иудиф-вдовици / Ф. Скарына // Творы : прадмовы, сказанні, пасляслоўі, акафісты, пасхалія / Ф. Скарына ; уступны арт., падрыхт. тэкстаў, камент., слоўн. А. Ф. Каршунава, паказ. А. Ф. Каршунава, В. А. Чамярыцкага. – Мінск : Навука і тэхніка, 1990. – С.43–45.

Паступіў 13.01.2016

PERSONAL NATIONAL SELF-DETERMINATION AS REFLECTED IN THE NOVEL «BIRDS AND NESTS» BY YANKA BRYL

V. HEMBITSKAYA-BORTNIK

The article dwells on the artistic representation of personal national self-determination as reflected in the autobiographical novel «Birds and Nests» by Yanka Bryl. The author of the article notes, that the national aspect of self-determination touches deeply the emotional sphere of the protagonist Ales Runevich; this indicates a special importance of the component in his view of himself. Yanka Bryl reveals in his novel that the process of national self-determination formation goes together with the formation of respect to other nations and even cosmopolitan views. The author of the article emphasizes that in the novel the national self-determination of the Belarusian characters manifests itself through common culture elements, such as love for the mother tongue, folklore, Belarusian literature; the sense of belonging to some territory, to which the desire for statehood and official recognition are added; the sense of national unity and solidarity.

Keywords: Yanka Bryl, «Birds and Nests», personal national self-determination, respect to other nations, mother tongue, statehood, national unity, solidarity, typical character of Belarusians.